

to su najprirodniji spojevi suglasnika i mogu se lako izgovarati. Isto tako i sibilant s po prirodnom sastavu riječi pripada u novi slog; ispitaj primjer: *de-spot, fili-star, mu-sliman, pro-spekt, re-storan* i dr. Kad se jednom odstupilo od postavljenog načela, kao što je učinjeno u trećem pravilu, onda bi bilo logično i s pravom bismo očekivali, da će se učiniti i drugi ustupci, a time bi se pitanje opet zaplelo.

Ne će biti uvijek lako ni sa složenicama, osobito u stranim riječima, a pogotovu ako se više pravo ne osjeća, od kojih je dijelova složena. Ispitaj na pr. strane složenice: *eksploziv, ekstaza, transparent, mikroskop, rekvizicija* pa naše: *rasjeći, bežičan, uzastopce, besvijestan* i dr. Ali iste i slične teškoće postojale su i dosada, iako Pravopis točno određuje, kako se ima u takvim slučajevima postupati.

Po mome bi mišljenju bilo bolje, da je Mamuzić ostao dosljedan postavljenom načelu, da samo jedan suglasnik pripada prvome slogu, to više, što se njegovo odstupanje odnosi samo na neke strane riječi, a tih nema, a i ne treba da bude mnogo. Ako se pak počne odstupanjem, moralo bi se, kako sam naprijed razložio, poći i dalje. Htio bih na kraju dodati, da bi u trećem i četvrtom pravilu Mamuzićeva nacrt valjalo riječ »obično« točnije odrediti ili je izostaviti.

Predložena bi se pravila prema tome morala još ponešto preinačiti, pojednostavniti i ujednačiti, kako bi se došlo do njihova najjednostavnijeg oblika, koji bi odgovarao potrebama škole, a jednako bi zadovoljio i najšire redove praktičara.

PRIJEDLOZI PRAVOPISENE SEKCIJE O ZAREZU

Ljudevit Jonke i Josip Hamm

Pravopisna sekcija Hrvatskog filološkog društva raspravila je na svojim sjednicama u veljači o. g. pitanje interpunkcije. Osobito se dugo zadržala na pitanju stavljanja zareza u složenim rečenicama. Pritom su se na osnovi različitih prijedloga oblikovala dva mišljenja. Po jednome treba u nas i dalje zadržati t. zv. gramatičku interpunkciju, jer je određenija i lakša i za škole i za prosječno pismene ljude. Po drugom mišljenju treba uvesti slobodniju, t. zv. stilsku interpunkciju, koja se ne bi zasnivala na gramatičkim, nego na stilskim elementima. Za gramatičku interpunkciju izjasnio se pretežan broj članova sekcije, pa će se jamačno ona unijeti u nacrt novog pravopisa, koji priprema Pravopisna sekcija.

No iako će se po zaključku odbora Hrvatskog filološkog društva čitav nacrt dostaviti na ogled našim prosvjetnim i kulturnim društvima i ustanovama, da dadu o njemu svoje mišljenje, iznosimo već sada ukratko

dva takva prijedloga o interpunkciji čitavoj našoj javnosti, da može o tom pitanju zauzeti svoj stav i saopćiti sekciji svoje mišljenje. Prostor za diskusiju o tom pitanju stavit će učesnicima uredništvo *Jezika* već u slijedećem broju. Potrebno je dakako, da izlaganja budu stvarna i sažeta, bez nepotrebnog razvlačenja. Željeli bismo, da u tom raspravljanju učestvuje što veći broj naših čitalaca, ne bi li se na taj način moglo razabrati, kakvo mišljenje zastupa u tom pitanju naša javnost.

Donosimo najprije nacrt prijedloga o gramatičkoj interpunkciji. U prvom prijedlogu ne govori se o zarezu u prostim rečenicama, jer u tom području nema razlike između prvog i drugog prijedloga. Taj je dio prikazan uz drugi prijedlog, premda će imati vjerojatno nešto drugačiju stilizaciju uz prvi prijedlog.

Prvi prijedlog

Zarez u složenim rečenicama

I. U složenim rečenicama odvajaju se zarezom usporedne, zavisne i umetnute rečenice.

1. *Usporedne rečenice* odvajamo zarezom:

a) kad stoje jedna do druge bez veznika: *Sve se to podnese, sve se to zaboravi. — Silazim pred zvonik, sjedam ispred zatvorenih vrata.*

b) kad se združuju veznici: *Brzo nam prolaze dani, a starost sve više pritiskuje. — Već sam htio ujaka pitati, ali on je bio neke čudne čudi. — Moj je to pronalazak, dakle je i moje pravo. — Svi se s tim slažemo, samo se vi ne slažete.*

Izuzimaju se od toga sastavne i rastavne rečenice bez obzira na to, da li je isti ili različit subjekt u glavnoj i usporednoj rečenici: *Držim ja njega za ular i tako gladim ga. — Tako je bjesnio Loborec Štef i puška mu je grmjela kao motor. — Ili kupi alat il' ostavi zanat! — Ili grmi il' se zemlja trese.*

Ako sastavnih i rastavnih rečenica ima više, tada se na mjestu predaha ipak može staviti zarez: *Tito ošinu konja i neman pregazi, pa viknu s visa: »Naprijed!« — Ili grmi il' se zemlja trese, il' udara more o bregove.*

2. *Zavisne rečenice* odvajamo zarezom:

a) kad se veznikom združuju s glavnom rečenicom bez obzira na to, da li su u redovnom ili obrnutom redu rečenica: *Kovač ima kliješta, da ruke ne žeže. — Kad me mati izgrdi, meni odmah navru suze na oči. — Kako tko sije, tako će i žeti. — Odsad će ljudi mislit, da se smijem, kad plačem. — Buduć da nijesu stigli u pravi čas, ostadoše bez svojega dijela. — Ako susjedova kuća gori, pazi na svoju! — Ma što se dogodilo, ne poklekni! — Ivan se tako brzo oporavio, da je mogao odmah na put. —*

Sreća je ono, što ljudi za sreću drže. — Recite mi, gdje je ona tajna zvijezda vasiona! — Jak sam kao zemlja, koja me rodila.

b) kad stoje jedna do druge bez usporednog veznika: *Ako svi poradimo kao jedan, ako svi upremo sve svoje snage, tada uspjeh ne će izostati.*

Ako je odredbena veza, koja se nalazi na dodirnom mjestu dviju rečenica, skraćena, tada ona čitava pripada drugoj rečenici, na pr. *Radujemo se, samo ako svojim radom koristimo zajednici* (umjesto: *samo onda, ako . . .*). — *Uđite u sobu, tek kad vas pozovemo* (umjesto: *tek onda, kad . . .*). — *Stigli smo na kolodvor, baš kad je vlak kretao* (umjesto: *baš onda, kad . . .*). — *Ne znamo još, ni tko je otpao ni tko je osvojio prvo mjesto* (umjesto: *ni onoga, tko je . . .*).

3. *Umetnute rečenice* potpunoga značenja uvijek odvajamo zarezom: *Ja sam odmah, čim je kiša malo prestala, izišao iz kuće. — Onoga jutra, kad je ugledao njene žute kose, Banović se sav stresao.*

II. Izuzimaju se od 2. i 3. točke i ne odjeljuju se zarezom:

1. zavisne rečenice, koje su izgubile svoju rečeničnu vrijednost te imaju najčešće značenje priloških izraza: *Neka govori tko što hoće! — Uradite to što možete brže! — Kud puklo da puklo! — Kako bilo da bilo!*

2. umetnute rečenice, koje su izgubile svoju rečeničnu vrijednost: *Treba da to pokušate ne znam koliko puta. — Podijelit ćemo to recimo na tri dijela.*

3. objasnidbene rečenice, kad je u glavnoj, bezličnoj rečenici izostavljen glagol: *Dobro da ste nam to rekli* (umjesto: *Dobro je, da . . .*). — *Teško da ću dospjeti. — Šteta što nas nisi o tom obavijestio.*

Bilješka: Ako umjesto infinitiva dolazi prezent s vezom *da*, zarez se ispred *da* ne stavlja: *Marko ne će da uči. Nemojte ga pustiti da pobjegne. Dužnost mi je da učim.*

Zarez se ne stavlja ni ispred veznika *kako, gdje, da*, kada oni zajedno s prezentom imaju značenje glagolskog priloga: *Vidješe seljaka kako ore. Nadosmo ih gdje sjede i plaču. Čusmo pticu da pjeva.*

Druga bilješka: Književnik stvaralac može u beletrističkim djelima zbog stilističkih razloga i odstupiti od gornjih pravila.

Drugi prijedlog

Zarez je znak za stanku kojom se u rečenici odvajaju oni dijelovi, koji imaju neko posebno značenje.

I točka je znak za stanku, samo što se njome završava cijela rečenica, pa je stanka dulja i glas ispred nje slab i pada, a zarez upućuje na ono što iz njega slijedi,

pa je stanka kraća i ispred nje se glas ne spušta onako, kako se spušta na kraju rečenice.

U izuzetnim slučajevima, kada je stanka u rečenici vrlo duga pa se glas ispred nje spušta kao da je na kraju rečenice, meće se i zarez i crtica: *Jesi li ga vidjela? — Jesam, — ali ga nisam prepoznala.*

Zarez se meće

KOD PROSTIH REČENICA

a) u *nabrajanju*, kada se riječi ili rečenični dijelovi, koji imaju svoje samostalno značenje, bez veznika nižu jedni uz druge: *Osjetio se otrcan, obučen jadno, ogoljen, gol.* — *Sve je izgledalo tako neugodno, razbijeno, kompromitirano, izgubljeno.*

Ne odjeljuju se zarezom posljednja dva člana, ako se među njima nalazi sastavni veznik: *Salaš je bio uredan, čist i okrećen.* — *Sunce je blagdanski obasjalo cestu, kuće, kamenje i novo zelenilo.*

Ako se ispred riječi, koje se nabrajaju, nalazi veznik koji služi za isticanje, zarez se meće ispred svakog takvog veznika: *I sestre, i ranjenici, i doktori, svi viču, svi trče, svi su izgubili glave.* — *Ni ja, ni ti, ni tvoj brat, ni bilo tko iz tvoje ili moje kuće.*

b) kod *ponavljanja*: *Ide blatnom, blatnom ulicom.* — *Tada je rekao nešto, nešto što su svi razumjeli.*

c) kod *odavanja i umetanja*, kada se što dodaje na početku ili na kraju rečenice, ili kada se što umeće između dviju riječi u rečenici: *Uostalom, ti možda imaš pravo.* — *Ovo je Split, glavni grad Dalmacije.* — *Ne ćemo se, prema tome, lako složiti.* — *Al' tamo gore, gdje je krš, i sada se vide hrpe hridina i stijenja.*

Imperativi, vokativi i uzvici, ako iza njih ne stoji uskličnik, odjeljuju se zarezom (ako je takva riječ na kraju rečenice, zarez se meće ispred nje, a ako je ona u sredini, zarez se meće i ispred nje i iza nje): *Dodi, čekat ću te.* — *Pomozi mi, družo!* — *Recite, drugovi, je li tako pravo? — E, da sam to znao.*

d) i *inače kod isticanja*: *Šofer kao šofer, zna on šta radi.*

KOD SLOŽENIH REČENICA

a) kada dvije ili više naporednih rečenica stoje jedna do druge bez veznika: *Putuje soba, putuje pokućstvo trulo, putuju duge, mokre, izribane daske.* — *Lešine leže gradom, dršću žene i djeca.*

b) kada druga rečenica započinje veznikom, kojim se kazuje *suprotnost, uzrok ili posljedica*: *Eto, sunce zalazi, a krošnja osamljena brijesta na brijegu sva je žuta i narančasta.* — *Glava mu je bila natečena, i nikako mu se nije dalo da legne.* — *U kući su ostali i dalje, premda je bila prilično*

oštećena od bombardiranja. — Bio je u Ženevi uhapšen, jer se skitao bez putnice. — Sunce je žeglo polje, da je nad njim titrao zrak.

Upamti: redovno se meće zarez ispred veznika jer, budući da, ako i, iako, premda, makar i ispred posljedičnoga (tako) da.

c) kada se radi isticanja mijenja red riječi ili rečeničnih dijelova, ono, što je ispred glavnoga dijela, odjeljuje se od njega zarezom: *Kad su bili već izvan sela, stigla su ih neka kola. — Dok su ih vukli napolje, pucnjava je i dalje trajala. — Kud svi Turci, tud i ljudi Mujo. — Da će oni učiniti sve što budu mogli, to sam ja dobro znao. — Videći ga ovako tužna, srce ga zaboljelo.*

d) kod vremenskih, namjernih, načinskih, mjesnih, odnosnih i izričnih rečenica zavisni se dio zarezom odvaja od glavnoga samo onda, kada se radi o jačem razdvajanju (kada je stanka između njih osjetna, jasna). Veznik je tada obično i nešto jače naglašen, pa to može pomoći piscu u slučajevima, kada bi mu se teže bilo odlučiti, da li da stavi zarez ili da ga ne stavi.

Doći će travanj, kada se zemlja budi i kada cvijeće cvate. — Oprostili smo se u augustu kada su padale zvijezde. — Šta pitaš kad znaš.

Posjedaše u kola, da će u crkvu. — Srnulj su da uhvate iluziju, i pjevajući su srtali siti i pijani i nabijeni snagom.

Osjetio se malim gazdom, kao da je već pola kuće na nj prepisano. — Čovjek zatrepće kopcima kao da su ga iznenada jako zaboljele oči.

Naš je brodić pristao uz obalu, gdje su nas već dulje vremena čekali drugovi s municijom. — Gospoda mu je pokazala mjesto gdje je užasno boli.

Slijepa starica prebire suludo krunicu i šapće molitve, koje baš nikom i ničem ne pomažu. — Mučili se oni s nekim propisima koje je trebalo žurno načiniti i poslati. — Svi oni, koji rade u našem poduzeću manje od pet godina, bit će otpušteni. — Svi koji rade u našem poduzeću dobit će povišicu. — Kad se čovjek bavi poslom koji mu je drag, posao mu samo odmiče ispod prstiju.

Neka vidi, da se ljutim, da sam uvrijeđena. — Rekla si, da to nisam bio ja. — Tebi mogu reći što mi tišti grudi. — Ukućani vidjeli da se razumije u svoj posao, pa mu ostavili proste ruke. — Uđite u sobu tek kad vas pozovemo. — Stigli smo na kolodvor baš kad je vlak kretao. — Ne znamo još ni tko je otpao ni tko je osvojio prvo mjesto.

PITANJA I ODGOVORI

PRIDJEVSKI SUFIKS -IČKI
MJESTO -SKI

Taj je sufixs karakteristika naših novijih pridjeva izvedenih od tudica, koje se svršuju na *-ist* ili *-ista*. Od *socijalist* pridjev je *socijalistički* (Belić, 468), od *militarist* *militaristički*, od *nihilist* *nihilistički*, od *komunist(a)* *komunistički* i t. d. Mjesto *-ički* može se kazati i *-ičan*: od *pesimist* govori se *pesimističan* (Belić, 380), od *apsolutist* *apsolutističan* (Belić, 131). Po novinama piše se i *pesimistički* i *apsolutistički*.

Sufiks *-ički* ne nalazi se u domaćim osnovama, jer *mučenički* ne sadrži samostalan sufixs *-ički*, nego je to pridjevska izvedenica na *-ski* od *mučenik*.

Postavlja se pitanje, zašto je sufixs *-ski* bio raširen sa *-ik* u stranim radnim imenicama, koje se svršuju na *-ist* ili *-ista*. Razlog je po mom mišljenju sasvim jasan. Kad bi se pravile pridjevske izvedenice na *-ski* od pomenutih radnih imenica, došlo bi do gomilanja suglasnika *st* i *sk* i nakon toga do asimilacije, pa se ne bi dobro vidjela sama osnova pridjevske izvedenice. Po srijedi su i strani uzori, kao njemački *Sozialist* prema *sozialistisch*, a i naše izvedenice od tudica, koje se svršuju na *-ika*, kao što su *gramatika*, *retorika*, *fizika*, prema pridjevima izvedenim odatle na *-ski*: *gramatički*, *retorički*, *fizički*.

Te su dale uzorak za tvorbu. Tu čistunac ne može ništa drugo da uradi nego da prihvati zakon jezičnog osjećaja. Pridjevske izvedenice sa *-ski* od gore spomenutih radnih imenica (**socijaliski* i t. d.) vrijedale bi morfološki osjećaj.

Pridjevski sufixs *-ički* postao je u današnjem jeziku samostalan i dobio je određenu funkciju i pravilo, kad ima da služi za izvođenje. To su radne imenice stranog porijekla na *-ist*.

P. Skok

KORACATI, STRŠATI, POČIMATI,
USTREMLJIVATI, NAVIJEŠTATI

Pored oblika *koračati*, *koračiti* u našoj se štampi kadšto susretnu i oblici *koracati*, *koraciti*. Tako jedan književnik piše: A zgrbljenu ženu što *koraca*... ispitivao je; *koracao* je gore-dolje po »kuverti«. Nastaje pitanje: koji je oblik bolji i ispravniji? Glagol *koracati* načinjen je od osnove *korak-* i nastavka *-ja(i)*, koji s velarom *k-* u našem jeziku redovito daje palatal *-č-*, na pr. *opank-jar* > *opančar*, *Lik-janin* > *Ličanin*. Kadikad ta skupina daje i sibilant *-c-*, na pr. *nik-jati* > *nicati*, *puk-jati* > *pucati*, *utjek-jati* > *utjecati*. Oblik *koracati* nastao je prema ovakvim glagolima, a govori se u zapadnom dijelu štokavskoga narječja. U povijesti našega jezika upotrebljavala su se oba oblika. Oba se upotrebljavaju i u današnjoj štampi, čemu su dokazom navedena dva primjera. Hoćemo li ih onda proskribirati i odbaciti? Hoćemo li se držati naših pravopisa i upotrebljavati samo oblike sa *-č-* ili ćemo i oblicima sa *-c-* priznati pravo na opstanak? Sadašnja književna praksa govori za ovu drugu alternativu.

Neobičniji su oblici glagola: *stršati*, koje isti pisac upotrebljava u izrazima: iz koje je *stršalo*; *stršale* su. Mjesto *stršati* u književnom jeziku upotrebljava se *stršiti*, pa se kaže, da nekome *kosa strši*, a ne *strša*. I sam je pisac na drugome mjestu upotrebio particip toga glagola: Zvonici u daljini *stršili* su. Još je neobičniji glagol *počimati*, koji pisac bilježi u izričajima: na samoj granici, gdje *počima* Kotarska ravnica; zanatlija koji je tek *počimao* samostalan posao. Mjesto ovakvih neknjiževnih oblika pisac je morao upotrebiti oblike: *počinjati*, *počinje*, *počinjao*. Glas *-m-* u *počimati* došao je iz glagola, u kojima je *-(i)m-* po pravilu, na pr. *uzeti* — *uzimati*, pa odatle *početi* — *počimati*. Zanimljivo je, da prof. Belić u